

Akikre Oroszhegyen büszkék lehetünk Jánosy József 48-as honvédőrnagy

A múlt eseményeit tanulmányozva és tisztázva alakíthatjuk jelenünkön keresztül a közeli, illetve távoli jövőt. A magyarság számára is az évente megrendezett különféle évfordulók mind ezt a célt szolgálják: magyarként megmaradni szülőföldünkön, bevállalni, optimistának lenni, megőrizni örökségünket és továbbadni.

A március 15-ei ünnepek kapcsán fogalmazódott meg bennünk az óhaj, hogy a faluközösség egykori nagyjairól méltóképpen megemlékezzünk. Ezért Oroszhegyen augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén a falu két jeles emberének állítunk méltó emléket: Jánosy József (1801–1885) 48-as honvédőrnagynak és Tamási György (1709–1782) olvasókanonoknak. Mindkettő sokat tett a közösség és tágabb környezete anyagi és szellemi felvirágoztatásáért, az impozáns épületek kivitelezése, az oktatás fejlesztése, a szegénység megszüntetése terén.

Írásunkat a márciusi események aktualitása folytán Jánosy József élettörténetének bemutatásával kezdjük. Úgy érezzük, hogy egy jó hazafi, faluját, közösségét szerető ember életének fontosabb mozzanatait szükséges megismertetni. 1801-ben született, de nem tudjuk pontosan, hogy hol. A katonai statisztikák Felsőboldogasszonyfalvát jelölik meg születési helyként. Pálmay József is innen származtatja a Jánosy család eredetét, de József születését Oroszhegyre teszi. Később, az 1848-49-es forradalom idején Pálffy Elek székelyudvarhelyi királybíró is megjegyzi: „e szék szülőtte, és szülőtte jelesen a szék azon részének, mely Havasalyának nevezetik...”

Gyermekkorát homály fedi, nem tudjuk, hogy hol végezte tanulmányait. Valószínű, hogy az édesapja, oroszhegyi Jánosy Ferenc gróf Bethlen Leopold, később pedig gróf Petki jószágigazgatója volt. József valamely említett főúr birtokán született testvérel, Jánosy Elekkel együtt, aki 1831-ben székelyudvarhelyi esperes és a gimnázium igazgatója volt egészen haláláig, 1833. január 14-éig.

József 1822–1831 között a Sándor huszárezredben szolgált. A század első negyedében, az első orosz–török háború ideje alatt huszár főhadnagyként estei Ferdinánd főherceg szárnysegéde volt Diebits orosz hadserege balkáni hadjáratánál. Innen nyugdíjba vonult. Megnősült, feleségül vette a korondi születésű Simény Jozéfiát. Gyermekük nem született. Oroszhegyen, apai birtokán folytatta életét. Az ő nevéhez fűződik az 1846–1848 között épült római katolikus iskola második épületszárnyának felépítése.

A következő adatunk Jánosyról az erdélyi nemzetőrség alakulásának időszakára esik. Az anyaországi eseményeken felbuzdulva, 1848. március végén és április elején Erdélyben is sorra alakultak a nemzetőrségek, elsősorban a magyar lakosságú városokban. Udvarhelyszéken több helységben kedvező visszhangja volt a nemzetőrség szervezésének, már májusban szervezkedésekről beszélhetünk. Így Udvarhelyen, Keresztúron és Oroszhegyen, ahol már május 20-án három század toborzódott. Pálffy Elek udvarhelyszéki királybíró a gróf Teleki József kormányzóhoz írt fogalmazványában megemlíti, hogy a székben nyugalmazott tisztek vannak az újoncok kiképzésére, de felsőbb rendelet nélkül „nyílt vezetésre föllépni nem merészelnek”. Felsorolja a szék tisztjeit: Roth János (a Hannover huszárezredből kilépett hadnagy), Toldi Mihály (a herceg Károly Ferdinánd gyalogezredből kilépett hadnagy) és Jánosi József (a Reusz hu-

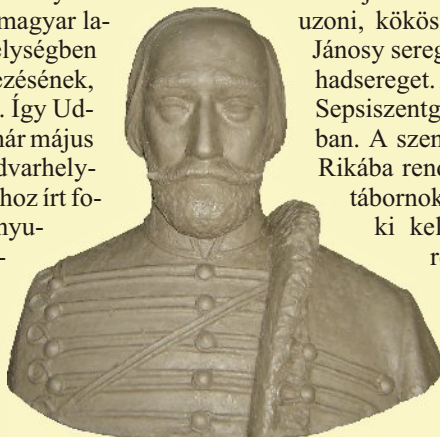
szárezredből kilépett hadnagy), illetve Móricz Dénes és Pünkösdi Pál, a székely huszárezredből kilépett századosok.

Megemlíti, hogy nincs fegyver és lőpor. Május 27-én a gubernátor levelet intézett a szék főkirálybírójához, melyben közölte, utasította a sorkatonaság tisztjeit, hogy képezzék ki a nemzetőrséget, amiért majd fizetést kapnak. A fegyverre vonatkozó igények kielégítését a későbbiekre halasztotta. Augusztus 14-ére a szék a gyulafehérvári raktárból 300 fegyvert kapott, de ez messze az igények alatt maradt. A szék nemzetőrsége augusztusban 11.791 főt számlált, tagjai összesen 1066 fegyverrel bírtak.

1848. szeptember 20-án egy rendkívüli ülés alkalmával Székelyudvarhelyen Bánffy János Küküllő megyei alispán megemlíti, hogy az Erdélyben élő románság „a magyar nemzet elleni lázadásra kezdett csoportozni”. A képviselők azonnali határozattal elfogadják, hogy 18–50 éves korig mindenki „felkelni tartozék”, s ezek egyharmada a felszólításra azonnal táborba szálljon, a második harmad őrvonalat képezzen, míg a többi tartalék sereg legyen. A gyűlés táborba vezető parancsnokként egyöntetűen Jánosy Józsefet nevezte ki, mely kinevezésre miniszteri jóváhagyást eszközöltek ki október 2-án. Az agyagfalvi székely nemzeti gyűlésen 1848. október 18-án Udvarhelyszék nemzetőrsége őrnaggyá választják. A gyűlés alkalmával megalakult székely katonai tábor kezdetben fényes sikereket ért el, de a november 5-ei vesztes marosvásárhelyi csata a székely hadjárat végét jelentette. Sokan kerültek fogságba, köztük Jánosy is, ki 1849. március 11-én, Nagyszében felszabadításakor szabadult.

Április 27-én Bem parancsára megalakult Udvarhelyszéken a 6-ik határvéd zászlóalj, melynek őrnagya oroszhegyi Jánosy József lett. Századosok: angyalosi Sebestyén Sándor, Frank József, Ugron József, Lázár Mihály, Gyulai Ferenc, Bajkó András. Főhadnagyk: Derzsi János, Bereczky Zsigmond, Fodor Károly, Sándor János, Bajkó József, Haricska József, László János. A hadsegéd Barabás József, a főorvos Szakács István volt. Ez a zászlóalj Havasalyán, Sóvidéken és Keresztúron szerveződött toborzás útján. Az anyaszék lakosságának szabadságszeretete folytán 6000 ember ajánlkozott, kik közül a fegyverhiány okán csak 1200 embert választott a szervezéssel megbízott Jánosy. Ezek mind 30–35 éves személyek voltak. Az oroszhegyiek közül a legjelentősebbek: Vass (Pacsai) András „Bem apó kedvenc segéd-tisztje”, volt falubíró, községi jegyző, falu- és egyháztanácsos, továbbá Tamás András, a későbbi falubíró, községi és egyházi jegyző. Teleki Sándor – a megalakult csapat felett szemlét tartván – kijelentette, hogy ily szép zászlóaljat soha se látott. De a zászlóalj felszerelése nagyon hiányos volt, csupán 600 személy bírt szuronyos fegyverrel, a többi vadászfegyverekkel volt ellátva.

Az osztrákok képtelenek voltak a magyar szabadságharc elfojtására, ezért segítségért folyamodtak a cári Oroszországhoz. Június 19-én Lüders tábornok a Tömösi-szorosnál, Engelhardt Töröcsvárnál támadott ötszörös túlerővel. Az udvarhelyszéki zászlóalj részt vett Kiss Sándor ezredes mellett a tömösi, uzoni, kökői és szentgyörgyi csatákban. Ez utóbbiban Jánosy seregének oldaltámadása mentette meg a magyar hadsereget. Az utolsó ütközetekre július 23-án került sor Sepsiszentgyörgyön, majd 29–31-én a tusnádi szorosban. A szentgyörgyi szerencsétlen csata után Jánosy a Rikába rendeltetett zászlóaljával, ahol találkozott Bem tábornokkal. Bem rendelte szerint az utolsó emberig ki kellett tartani. Udvarhelyszék hősei a vezér rendeletét bizonyosan teljesítették volna, de alkalmuk nem volt rá, mivel az ellenség kikerülte a Rikát. Ez idő alatt lezajlottak a

*Jánosy József
Sánta Csaba
szóvatai szobrászművész alkotása*

Harghita Megye Tanácsa

segesvári és tusnádi szerencsétlen kimenetű csaták, s így a rikai őrség kiesett a csatavonalból. Hogy abba bejuthassanak, Karácsonyfalván, Lövéten és Oláhfalun át Parajd felé húzódtak, hogy Gál Sándor hadtestével egyesüljenek, de a csapatok akkora már elvonultak a Mezőség felé. Nemsokára az utolsó honvédsereg is letette Zsibónál a fegyvert, s így az udvarhelyszéki 6-ik határvéd zászlóalj a szabadság védelmére többé mit sem tehetett, széteszlott.

A szabadságharc bukása után Jánosy a szencsedi és a varsági részeken bujkált. Nagyszebenben halálra ítélték, katonasággal üldöztették, de elfogni nem tudták. A falubeliek kitarítottak mellette, élelmezték, el nem árulták volna. Megunva a két év bujdosást, a magányt és a kemény teleket, 1851 szeptemberében önként feladta magát. 18 év fogságra ítélték. A jusefstadi várban raboskodott a szintén oroszhegyi származású gerilla őrnaggyal, dr. Oroszhegyi Szabó Józsaival, a „márciusi ifjak” egyikével. 1856 tavaszán mindketten kegyelmet kaptak.

A büntetés letöltése után hazajött Oroszhegyre és bekapcsolódott a falu gazdasági életébe. Egyháztanácsosnak és iskolaszéki elnöknek nevezték ki. Részt vett a megbomlott közrend visszaállításában. Május 6-án a községi elöljáróság gyűlése keretében a „határ Inspector fogadáson” megválasztották, azzal a feltétellel, hogy fogadjon maga mellé három megbízható embert és a falu határán, beleértve a havasokat is, tegyen rendet. A garázdálkodó és rája támadó sófalviakat a Tartód feletti erdőrészből megkötözve kísérte be szekereikkel együtt a falu községházára, miután kardlappal elverte őket a helyszínen. Fokozatosan a rend kezdett helyreállni a faluban, 1857. március 19-én a „határrendőrségi” beszámolón a kirótt büntetések összege elérte a 156 magyar forintot. A büntetett személyek nyilvánosan szembesültek a falu vezetőségével és a határpásztorokkal.

Felvállalta a „mészárlás” szakszerű elindítását is, az elöljáróság által megszabott feltételekkel. Ezek közül a legjelentősebbek: minden hét csütörtökén és vasárnapján friss és elegendő hússal ellátja a faluközösséget. A nagy ünnepeken is. A hús ára alacsonyabb kell legyen, mint városon.

1858. április 27-én kinevezik községi főbírónak, mellette segédbíró Tamás András lett. 1859. szeptember 1-jén lemond az „oskolafelügyelő” funkciójáról, de azért az iskolai kihágásokat, a hiányzást továbbra is keményen bünteti. 1867-ben az Udvarhelyszéki Honvédegylet tagja lesz. 1879. december 5-én lemond az iskolaszéki elnöki tisztségéről, 1880. június 6-án pedig véglegesen az egyháztanács tagjáról. 79 évesen teljesen visszavonul a közéletből.

1885-ben oroszhegyi birtokainak 1/3-át – egyenlő részekre osztva – a székelyudvarhelyi Római Katolikus Gimnáziumnak, a Református Kollégiumnak és a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumnak adományozta. A birtokrész eladódott 1890. augusztus 29-én, a székelykeresztúri gimnázium részére kiutalt 150 forintnyi összeg pedig Jánosy József alap címén tőkésített. Kamatai a gimnázium közszükségleteire fordítottak. Az alap állása 1894 végén 190 forint és 75 korona volt. Birtokainak többi része később Farcád falu közösségének adódott el.

1886. november 16-án hunyt el Oroszhegyen. Laiber Antal akkori plébános a halottak anyakönyvébe a következőket jegyezte meg: „Jánosy József római katolikus nyugalmazott katonatiszt és birtokos 1885. november 16-án hunyt el, papot nem hívatott és eltemetve November 19-én a templom körüli Cinterem területén”. Sírköve a '70-es években, a temető teljes felszámolásakor Oroszhegy sok neves emberének sírköveivel együtt befalazódott a templom kőkerítésébe.

Mihály Tibor

ÖRÖKSÉGÜNK

Történelem. Népelet. Néphagyomány.

IV. évf (2010) 1. szám

História

4 Bicsok Zoltán: Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai kirendeltségének kezelésében 5.

7 Gidó Csaba: A Székely Közélet és az udvarhelyi kisebbségi sajtó

8 Mihály János: A székelyek „ősregi” címerének csíkszéki emlékei

Népi kultúra

10 István Lajos: Húsvéti öntöző versek

12 Jakab Rozália: Pásztorkodás Farkaslakán

Lábjegyzet

15 P. Buzogány Árpád: Új műfaj: képes várostörténetek

Forrásközelben

16 Róth András Lajos: BÚCSÚT VÉGYEN PIROSKÁTÚL!

Tárgyi örökségünk

18 Kovács Árpád: Adatok az oroszhegyi templom és egy XVII. századi kép történetéhez

20 Mihály János: Középkori kard Lövete határából

Megkérdéztük

21 „Múzeumi munkám az első perctől a régikönyvgyűjteményhez kapcsolódik...”

Forró Albert beszélgetése Muckenhaupt Erzsébet művelődéstörténésszel

A helyismeret szolgálatában

23 Balázi Dénes: Udvarhely megyei szövetkezetek a XX. század első felében (kérdőív)

Közgyűjteményeink

24 P. Buzogány Árpád: Kelenta, lópatkolás és néptánc

Jelzések, emlékek, vélemények

26 Nemes Gyula: Csíkfalvi Csók János asztalos- és ácsmester munkássága

28 László Árpád: Nyárádköszvényes kapufaragói I.

Kajcsa Jakab

Évfordulóink

30 P. Buzogány Árpád: Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók. 2010. január–április

A címlapon: a farcádi református templom.

Balázs Ödön felvétele.

ÖRÖKSÉGÜNK: Történelem. Népelet. Néphagyomány.
IV. évfolyam (2010) 1. szám

Megjelenik negyedévente. Kiadja a Harghita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont. **Igazgató:** Szócs Endre.

A Forrásközpont fenntartója: Harghita Megye Tanácsa.

Főszerkesztő: Kolumbán Zsuzsánna.

Szerkesztőbizottság: P. Buzogány Árpád, Mihály János, Miklós Zoltán, Kovács Árpád.

ISSN 2067-7367

A szerkesztőség címe: Székelyudvarhely, 1918. December 1 utca, 9. szám, II. emelet.

A folyóirat megrendelhető a 0266-214440 (Szócs Klára) telefonszámon, illetve az oroksegunk@hereditas.ro e-mail címen.

Nyomdai munkálatok: Infopress Group Rt., Székelyudvarhely

Médiapartner: Szabadidőkalauz, www.szabadidokalauz.ro